

УДК 340.13 + 007.51

ФУРАШЕВ В.М., кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, доцент, професор РАЕ

ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ОДИН ІЗ ЕФЕКТИВНИХ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Анотація. Дослідження механізмів реальної участі народу у забезпеченні інформаційної безпеки.

Ключові слова: інформаційна безпека, дипломатія, народна дипломатія, публічна дипломатія, властивості інформації, інформаційний вплив.

Аннотация. Исследование механизмов реального участия народа в обеспечении информационной безопасности.

Ключевые слова: информационная безопасность, дипломатия, народная дипломатия, публичная дипломатия, свойства информации, информационное воздействие.

Summary. Investigation of mechanisms of real people's participation in provision of information security.

Keywords: information security, diplomacy, citizen diplomacy, public diplomacy, the properties of information, the informational impact.

Постановка проблеми. В дослідженні щодо законодавчого забезпечення інформаційної безпеки [1, с. 62] вказано, що “питання реальних та потенційних загроз інформаційній безпеці України досить повно розкрито у Законі України “Про основи національної безпеки України” та Доктрині інформаційної безпеки України”. Але, при більш детальному розгляді, дане твердження, з одного боку, є вірним, а, з іншого – не зовсім повним. Це – з одного боку.

З іншого боку, незважаючи на досить широку нормативно-правову базу забезпечення інформаційної безпеки (зокрема, [4 – 34]), необхідно констатувати, що передбачувані цією базою заходи носять організаційний, адміністративний, технічний, примусово-попереджувальний та покаральний характер.

У той же час, виходячи з сутності поняття “інформаційна безпека” та реалій сьогодення, можна говорити про те, що далеко не повною мірою у системі забезпечення інформаційної безпеки використовується положення ст. 17 Конституції України: “захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу” [4] (тут і далі підкреслено авт.).

Метою статті є дослідження механізмів реальної участі Українського народу у забезпеченні інформаційної безпеки України та оцінки ефективності цих механізмів.

Виклад основних положень. Людина перебуває, часто-густо, не здогадуючись про це, у перманентному стані прийняття рішення.

Будь-яка особа, яка приймає рішення, як реагування у вигляді остаточного(них) алгоритму(ів) дії (дій), спрямованих на виникнення, запобігання, розв’язання або усунення реальних або можливих (гіпотетичних) спонукальних мотивів (питань, подій, явищ або ситуацій та ін.), які їх викликали, апріорі, перебуває у “полоні” інформаційного впливу, адже процес прийняття рішення неможливий, навіть теоретично, без процесів отримання, синтезу та аналізу визначеної інформації, тому, що:

- індивід (людина) усе своє свідоме життя постійно (крім сну, але це ще треба досліджувати) знаходиться у процесі реагування на зовнішні та внутрішні спонукальні мотиви, тобто у процесі прийняття рішення (на свідомому або несвідомому рівнях);
- не існує реагування індивіда (людини), об'єднання індивідів (групи громадян, трудового колективу та ін.), суспільства, держави за відсутності спонукальної мотивації;
- основним джерелом спонукальної мотивації для процесів реагування індивіда (людини) є інформація незалежно від її форми та виду, а також засобів її отримання.

Цілком зрозуміло, що не лише наявність такого об'єктивного фактора, як інформація, впливає на процес і, головне, результат прийняття рішення.

Визначений вплив на процес прийняття рішення та кінцевий результат цього процесу, здійснюють і такі фактори як психологічно-емоційний стан особи, яка приймає рішення, ступінь її обізнаності стосовно всебічного розгляду питання, що потребує рішення та ін.

Проте, саме інформація, інформаційний вплив відіграють визначальну роль у процесі прийняття рішення. Саме інформаційне забезпечення процесів прийняття рішень має домінуючий, підкреслюємо – домінуючий, а не визначальний, вплив на ці процеси та кінцевий результат – рішення.

Це з одного боку, а з іншого – процеси прийняття рішення нерозривно пов'язані з процесами інформаційної небезпеки, тому що інформаційна небезпека – це стан життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому є можливим, зі значним ступенем вірогідності, завдання їм шкоди через:

- а) негативний інформаційний вплив завдяки, в першу чергу, несанкціонованого створення, розповсюдження, використання свідомо спрямованої із визначеною метою неповної, невчасної, невірогідної та упередженої інформації;
- б) негативні наслідки застосування інформаційних технологій;
- в) несанкціоноване порушення режиму доступу до інформації з подальшим її розповсюдженням та використанням.

Таким чином, саме інформація, інформаційне забезпечення є тією ланкою, яку можна використовувати у визначених цілях. Саме тому, процеси прийняття рішень є об'єктами інформаційної небезпеки.

Отже, виходячи із вищезазначеного, необхідно вирішити, яким чином уникнути, інформаційної небезпеки, запобігти її виникненню під час прийняття рішення?

Відповідь на це запитання слід шукати у властивостях інформації:

Базисний індикатор	Властивість
повнота інформації	віддзеркалення вичерпного змісту одержаних відомостей цілям збору; достатність для розуміння ситуації та прийняття рішення; характеристика, яка визначає кількість інформації, необхідної та достатньої для прийняття вірного рішення
вчасність інформації	ознака того, що вона є саме тією, яка потрібна на даний момент; важливість, істотність у певний момент часу
вірогідність інформації	віддзеркалення дійсності (істинного стану справ); достовірність (міра наближеності інформації до першоджерела або точність передачі інформації)
конфіденційність інформації	властивість захищеності інформації від несанкціонованого доступу та спроб її розкриття користувачем, що не має відповідних повноважень
цілісність інформації	показник того, що відомості повні, тобто не були змінені при виконанні будь-якої операції над ними, будь то передача, зберігання тощо

Варто зазначити, що повноту та вірогідність інформації, за необхідним напрямом, можна отримати за рахунок більшої її кількості. Недарма кажуть, що об’єктивність – це сума суб’єктивностей. Жодна інформація не може претендувати на об’єктивність, і це треба пам’ятати під час прийняття рішення. Але чим більший масив потрібної інформації, бажано попередньо синтезованої та проаналізованої, буде у розпорядженні особи, яка приймає рішення, тим вище ступінь адекватності прийнятого рішення тим обставинам, які потребували його.

Питання забезпечення вчасності, конфіденційності та цілісності інформації – це питання особливого, організаційного, наукового та технічного характеру, які також вирішуються. Це – питання “часу та коштів”.

Підсумовуючи, можна сказати, що, коли “виключити” суб’єктивні фактори, які, на жаль, постійно присутні у процесах прийняття рішень, об’єктивні фактори, які визначають інформаційну небезпеку під час прийняття рішення, можна або усунути, або їм запобігти та, як було зазначено вище, чинна нормативно-правова база саме на це, в основному, й спрямована.

Вище також було вказано на те, що у нормативно-правових актах [2 – 3] досить повно вказані реальні та потенційні загрози у інформаційній сфері, які можна окреслити наступним чином:

- поширення у світовому та національному інформаційному просторі викривленої, недостовірної та упередженої інформації, що завдає шкоди національним інтересам України та забезпеченню її національної безпеки;

- недостатня розвиненість інститутів громадянського суспільства, недосконалість партійно-політичної системи, непрозорість політичної та громадської діяльності, що створює передумови для обмеження свободи слова, приховування, несвочасного надання інформації або надання недостовірної інформації населенню, необхідної для захисту його соціально-економічних прав і, як наслідок, маніпулювання суспільною свідомістю;

- зовнішні та внутрішні негативні інформаційні впливи на індивідуальну та суспільну свідомість через використання, в тому числі через низьку, на жаль, політичну та етичну культуру, засобів масової інформації, а також мережі Інтернет для здійснення негативних інформаційних впливів, спрямованих на підрив конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності кордонів України, її обороноздатності та пропаганди сепаратизму за етнічною, мовною, релігійною та іншими ознаками з метою послаблення суспільно-політичної, міжетнічної та міжконфесійної єдності суспільства;

- поширення в засобах масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії, зневажливого ставлення до людської і національної гідності;

- низька конкурентоспроможність вітчизняної інформаційної продукції на світовому ринку, відставання рівня розвитку українського кінематографу, книговидавництва, книгозбірництва та бібліотечної справи від рівня розвинутих держав, поступове витіснення з інформаційного простору та молодіжної культури українських мистецьких творів, народних традицій і форм дозвілля;

- низький рівень інформатизації органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що унеможливує здійснення оперативного контролю та аналізу стану потенційно небезпечних об’єктів і територій, завчасного прогнозування та реагування на надзвичайні ситуації;

- відтік за кордон наукових кадрів та суб’єктів права інтелектуальної власності;

- неконтрольована експансія сучасних інформаційних технологій та техніки, яка супроводжується досить масовим використанням не ліцензованого і не сертифікованого програмного забезпечення, засобів і комплексів обробки інформації, що створює передумови технологічної залежності України, зниження вітчизняного наукового потенціалу та наукоємних і високотехнологічних виробництв в галузі інформатизації та зв'язку, недостатнього захисту від несанкціонованого доступу до інформації;

- несанкціонований доступ до інформаційних ресурсів органів державної влади, порушення встановленого регламенту збирання, обробки, зберігання і передачі інформації, розголошення інформації, яка становить державну та іншу передбачену законодавством таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави або спрямована на забезпечення потреб та національних інтересів суспільства і держави, людини;

- прояви комп'ютерної злочинності, комп'ютерного тероризму, що загрожують сталому та безпечному функціонуванню національних інформаційно-телекомунікаційних систем.

Коли уважно подивитися на сутність наведених реальних та потенційних загроз у інформаційній сфері, то чітко бачимо, що всі вони спрямовані на людину, громадянина через “корегування” властивостей інформації (у сукупності, або частини цієї сукупності, або окремої) різними шляхами та засобами.

У такому разі, саме людина, громадянин, суспільство, в першу чергу повинні забезпечувати власну безпеку, про що й говориться у ст. 17 Конституції України [4].

Але яким чином?

Згадаємо, що часто-густо у розмовах, документах (офіційних та неофіційних), публікаціях ми оперуємо або зустрічаємо слово “дипломатія” та словосполучення “офіційна дипломатія”, “народна дипломатія”, “публічна дипломатія”.

Це – синоніми або окремі термінологічно-понятійні вирази? У чому полягають їх спільні риси та відмінності?

Від відповіді на ці питання залежить розуміння суб'єктності та об'єктності, спрямованості дій та механізмів і інструментаріїв їх здійснення у цій сфері.

Радянський енциклопедичний словник [35] визначає: “дипломатія – офіційна діяльність глав держав та спеціальних органів зовнішніх стосунків по здійсненню цілей і завдань зовнішньої політики держав, а також по захисту інтересів за кордоном”.

Політичний словник [36] надає наступне визначення: “дипломатія – 1) сукупність методів і прийомів, що застосовуються при зносинах і переговорах з іноземними державами; в ширшому розумінні – вся офіційна діяльність державних органів у галузі зовнішньої політики. 2) переносно – мистецтво досягти своїх цілей методами, притаманними дипломатові”.

З цього визначення можна зробити основний висновок: дипломатія є діяльністю, об'єктом якої є здійснення цілей і завдань зовнішньої політики держав.

Дану діяльність слід розглядати як засіб здійснення зовнішньої політики держав, який є сукупністю практичних заходів, прийомів та методів, які застосовуються у залежності від конкретних умов та характеру вирішуваних завдань, в першу чергу, по захисту національних інтересів та національної безпеки.

Головним завданням та змістом цієї діяльності є забезпечення досягнення цілей державної зовнішньої політики дипломатичними методами та засобами, в першу чергу, шляхом проведення переговорів з метою запобігання та уникнення або врегулювання

конфліктів, а також пошуку згоди та взаємоприйнятних рішень, розширення та поглиблення міжнародного співробітництва.

З наведеного визначення поняття “дипломатія” також можна стверджувати, що:

- термін “дипломатія” та словосполучення “офіційна дипломатія” є синонімами;
- дипломатія – професійний рід діяльності, що підтверджується визначенням терміну “дипломатична служба”, наведеним у Законі України “Про дипломатичну службу” [37]: “дипломатична служба України (далі – дипломатична служба) – це професійна діяльність громадян України, спрямована на практичну реалізацію зовнішньої політики України, захист національних інтересів України у сфері міжнародних відносин, а також прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном”.

Словосполучення “народна дипломатія” та “публічна дипломатія” відображають суб’єктність по відношенню до об’єкту.

Суб’єктом у першому випадку виступає народ, а у другому – публіка. Об’єктом же у обох випадках виступає дипломатія, тобто визначений рід діяльності.

На думку автора, поняття “народна дипломатія” слід розглядати у двох аспектах: зовнішньому та внутрішньому.

У зовнішньому аспекті, народна дипломатія – це взаємовідносини, взаємостосунки народів, а не держав, невід’ємною часткою, яких є громадські організації, діяльність яких спрямована на вирішення більшості тих питань, якими займається офіційна дипломатія, але на неофіційному, суто людському, рівні.

У внутрішньому аспекті, народна дипломатія – це діяльність громадських організацій, окремих громадян, яка спрямована на запобігання та уникнення або врегулювання внутрішніх конфліктів та непорозумінь, які можуть негативно впливати на національні інтереси та національну безпеку, а також пошуку шляхів та інструментаріїв посилення здійснення офіційної дипломатії.

Що стосується розуміння сутності, тобто визначення, поняття “публічна дипломатія”, то у даному випадку ситуація дещо ускладнюється.

На суб’єктність даного поняття вказує слово “публічна”, яке є похідною слова “публіка”. Коли виходити з того, що “публіка” – це “соціальна спільність людей, об’єднана взаємодією з комунікатором (індивідом або групою), які володіють інформацією та доводять її до цієї спільності” [38], де комунікатором виступають суб’єкти дипломатії, які здійснюють цілепокладальну діяльність, визначають умови та засоби досягнення цілі, то необхідно визначити, що “публічна дипломатія” передбачає виконання визначених посередницьких функцій та механізмів їх здійснення.

В основному, ці дії зводяться до здійснення інформаційно-просвітницьких дій по доведенню та роз’ясненню передбачуваних, здійснюваних або здійснених дій у сфері, в першу чергу, офіційної дипломатії.

Публічна дипломатія є невід’ємною складовою як офіційної дипломатії, так і народної дипломатії.

Суб’єктами публічної дипломатії є глава держави та спеціальні органи зовнішніх стосунків по здійсненню цілей і завдань зовнішньої політики держав, а також по захисту інтересів за кордоном та їх уповноважені структурні підрозділи і офіційні представники, громадські організації, навчальні та наукові установи, уповноважені органи і представники засобів масової інформації.

Можна стверджувати, що ступень публічності дипломатії дорівнює ступені її відкритості, гласності.

Виходячи з наведеного, можна констатувати, що публічна дипломатія притаманна як офіційній дипломатії, так і народній дипломатії. Тобто вона повинна бути невід’ємною складовою обох видів дипломатії.

У сучасному світі під час вирішення спірних питань (територіальних, міжетнічних, фінансово-економічних, релігійних та ін.) первинним становиться застосування інформаційної “зброї”, яка характеризується, як було вище зазначено, відповідним “корегуванням” властивостей інформації.

Як показують події не лише в Україні, а і у всьому світі, блокування інформації, порушення її конфіденційності, вірогідності та повноти, а також її цілісності мають, як правило, більш руйнівний ефект, у порівнянні із застосуванням традиційних видів озброєнь, навіть ядерних, лазерних, акустичних та ін.

Оперативному запобіганню негативних наслідків дії інформаційної “зброї”, застосуванню якої не змогли завадити інші механізми та інструментарії з їх нейтралізації, на думку автора, зможуть механізми та інструментарії публічної дипломатії.

Спілкування на рівні простих людей завжди було, є і буде найбільш ефективним на тлі спілкування на офіційних, дипломатичних рівнях, навіть у тих випадках, коли наводяться одні й ті самі факти, докази, аргументи.

Трансляцію новин можна заблокувати технічними, організаційними, адміністративними засобами, але спілкування між людьми неможливо заборонити навіть кордонами, “залізною завісою”, заборонами та ін.

Коли офіційна дипломатія у сфері забезпечення інформаційної безпеки країни буде більш публічною та спиратиметься на громадські організації, звичайних людей, то ефективність її дій буде суттєво підвищена

Висновки.

1. Коли офіційна дипломатія у сфері забезпечення інформаційної безпеки країни буде більш публічною та спиратиметься на громадські організації, звичайних людей, то ефективність її дій буде суттєво підвищена.

2. Читки права та обов’язки людини, громадянина та громадських організацій як повноправних суб’єктів забезпечення інформаційної безпеки повинні бути відображені у нормативно-правових актах, які стосуються даної сфери.

Використана література

1. Фурашев В.М. Законодавче забезпечення інформаційної безпеки України // Інформація і право. – № 1(10)/2014. – С. 59-67.
2. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.03 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 39.
3. Про Доктрину інформаційної безпеки України : Указ Президента України від 08.07.09 р. № 514/2009 // Офіційний вісник Президента України. – 2009. – № 20.
4. Конституція України : Закон України від 28.06.96 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30.
5. Про внесення змін до Закону України “Про інформацію” : Закон України від 13.01.11 р. № 2938-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 10.
6. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16.11.92 р. № 2782-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1993. – № 1.
7. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.10 р. № 2297-VI : зі змінами, станом на 16.01.12 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 34.
8. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.11 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 32.

9. Про науково-технічну інформацію : Закон України від 25.06.93 р. № 3322-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1993. – № 33.
10. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.93 р. № 3792-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 13.
11. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.94 р. № 3855-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 16.
12. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.92 р. № 2135-XII : зі змінами, станом на 16.01.12 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 22.
13. Про державну статистику : Закон України від 17.09.92 р. № 2614-XII : зі змінами, станом на 16.01.12 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 43.
14. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.00 р. № 2121-III : зі змінами, станом на 16.01.12 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 5.
15. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.01 р. № 2210-III : зі змінами, станом на 16.01.12 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 12.
16. Про контрозвідувальну діяльність : Закон України від 26.12.02 р. № 374-IV : зі змінами, станом на 16.01.12 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 12.
17. Про засади запобігання та протидії корупції : Закон України від 07.04.11 р. № 3206-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 40.
18. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.03 р. № 851-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 36.
19. Про електронний цифровий підпис : Закон України від 22.05.03 р. № 852-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 36.
20. Про телекомунікації : Закон України від 18.11.03 р. № 1280-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 12.
21. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 05.07.94 р. №80/94-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 31.
22. Про Національну систему конфіденційного зв'язку : Закон України від 10.01.02 р. № 2919-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 15.
23. Про радіочастотний ресурс України : Закон України від 01.06.00 р. № 1770-III : зі змінами, станом на 16.01.12 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2000. – № 36.
24. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки : Закон України від 09.01.07 р. № 537-V // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2007. – № 12.
25. Про державну підтримку розвитку індустрії програмної продукції : Закон України від 16.10.12 р. № 5450-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 85.
26. Про стандарти, технічні регламенти та процедури відповідності : Закон України від 01.12.05 р. № 3164 - IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2006. – № 12.
27. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.84 р. № 8073-X : зі змінами, станом на 16.01.12 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51.
28. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.01 р. № 2341-III : зі змінами, станом на 16.01.12 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 25-26.
29. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.12 р. № 4651-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012. – № 9-10.
30. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.03 р. № 436-IV : зі змінами, станом на 16.01.12 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 18.
31. Цивільний Кодекс України : Закон України від 16.01.03 р. № 435-IV : зі змінами, станом на 16.01.12 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 40.
32. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.04 р. № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 40-42.

33. Про затвердження Положення про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів : зі змінами, станом на 16.01.12 р. : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.04 р. № 326 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 11.

34. Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформації : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.11.98 р. № 1893 : зі змінами, станом на 16.01.12 р. // Офіційний вісник України – 1998. – № 48.

35. Советский энциклопедический словарь ; гл. ред. А.М. Горохов. – [4-е изд.]. – М. : Сов. Энциклопедия, 1986. – 1600 с., ил.

36. Політичний словник ; гол. ред. УРЕ – БФ 15881 – [2-е изд.]. – К. : Поліграф книга, 1976. – 591 с.

37. Про дипломатичну службу : Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 5.

38. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/публіка>